

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів», яка відбулася 27-28 листопада 2015 р. у м. Братислава (Словацька республіка).

Процесуальне становище потерпілого за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року

О. М. Алієва,

старший викладач кафедри кримінального права,

кримінального процесу та криміналістики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Серед учасників кримінального провадження потерпілий посідає одне з центральних місць. Законодавець визначив його процесуальний статус під час досудового розслідування і розгляду кримінального провадження в суді, права і обов'язки, відвів йому окремий параграф у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та відніс до окремої групи [1].

Метою цієї доповіді є розгляд питання щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства стосовно того, до якої з сторін кримінального провадження відноситься потерпілий, чи взагалі є самостійним учасником кримінально-процесуальних відносин.

КПК України в цілому виважено підійшов до проблеми визначення певних важливих процесуальних категорій та дефініцій, які раніше залишалися поза увагою законодавця. Вперше у вітчизняній законотворчості на рівні закону набула розвитку модель розподілу учасників на сторони кримінального провадження.

Так, відповідно до положень КПК України (ст. 3), законодавець розкриває зміст двох важливих для теорії та практики правових інститутів таким чином:

- п. 19) сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники;
- п. 26) учасники кримінального провадження – сторони, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник [1].

Отже, законодавець у змісті однієї статті спочатку відніс потерпілого, його представника та законного представника до сторони обвинувачення, а потім виокремив як самостійного учасника. Така неконкретність чи неухважність законодавця є приводом до дискусій серед фахівців-теоретиків з кримінального процесуального права.

Так, в основному, вчені розглядають потерпілого як самостійного учасника кримінального провадження відповідно до положень глави 3 УКП України, залишаючи питання суб'єктивного змісту сторін кримінального провадження поза увагою, у тому числі і питання належності потерпілого до однієї з сторін.

Деякі науковці вважають, що потерпілий має власний інтерес у кримінальному провадженні, а тому повинен бути віднесений до сторони обвинувачення [2, с. 73; 3, с. 118].

Не зважаючи на те, що законодавець все ж таки у главі 3 КПК України виділяє потерпілого в окрему групу учасників кримінального провадження, ми схилиємось до думки тих дослідників, які відносять потерпілого, його представника та законного представника до сторони обвинувачення [4, с. 53, 5; с. 126]. Тому слушним є зауваження О. П. Кучинської, яка вважає, що “...закон претендує називатися законом у випадку, коли він має чіткі вказівки та алгоритми дії у тих чи інших випадках, зрозумілі та безальтернативні поняття та дефініції, бо в іншому випадку це зумовлює різне тлумачення його норм, і як наслідок – невірне його застосування” [5, с. 130].

Вважаємо, що потерпілий належить до сторони обвинувачення, що в повному обсязі підтверджується його правами, а саме правом підтримувати обвинувачення у суді у випадку відмови прокурора від державного обвинувачення (п. 4 ч. 3 ст. 56 КПК України) та реалізацією його прав під час провадження у формі приватного обвинувачення (ст. 477 КПК).

Висвітлена нами проблеми не є поодинокі. Поза межами нашого дослідження залишилися такі питання як: чи можемо ми вважати потерпілого третьою стороною кримінального провадження; як реалізується принцип змагальності потерпілим, який не є стороною обвинувачення; чи може розглядатися в контексті кримінального процесу постраждала особа і який її процесуальний статус і т. ін. Але це вже є питання, які потребують окремого аналізу.

У підсумку зазначимо наступне: не зважаючи на всі позитивні зміни, які відбулися у зв'язку з прийняттям КПК України у 2012 році, законодавець продовжує припускатись помилок, які на перший погляд здаються

незначними, але потім, як виявляється, створюють перешкоди при застосуванні норми закону або тягнуть за собою порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. Залишається побажати законодавцю, щоб подібні речі були або розумно ним обґрунтовані, або не виникали взагалі і не перешкоджали єдиному розумінню виписаних понять і дефініцій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар [Текст] / відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с.
2. Кримінальний процес України: навчальний посібник [Текст] / В.В. Назаров. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2013. – 488 с.
3. Кримінальний процес: підручник [Текст]/ Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін. / за ред.: В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
4. Сафорняк Р. Учасники кримінального процесу та їх процесуальне становище у контексті КПК України 2012 року [Текст] / Р. Сафорняк // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року: Збірник статей. – К.: Істина, 2012. – 128 с.
5. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія [Текст] /О.О. Кучинська. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.